

Stadsfoto 2008

BREDA

Atlas voor gemeenten
Postbus 9627
3506 GP UTRECHT
T 030 2656438
F 030 2656439
E info@atlasvoorgemeenten.nl
I www.atlasvoorgemeenten.nl

© Atlas voor gemeenten, Utrecht, 2008

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Stadsfoto Breda 2008

Kansen en problemen van de stad in kaart gebracht, verklaard en vergeleken

Inhoud

Belangrijkste conclusies uit de Stadsfoto van Breda	7
1 Wat is een Stadsfoto?	11
2 Overlast en onveiligheid	16
2.1 Aard van de problemen	16
2.2 Achtergronden van de problemen	18
3 Arbeidsparticipatie	24
3.1 Aard van de arbeidsparticipatie	24
3.2 Achtergronden van arbeidsparticipatie	26
4 Economie	31
4.1 Aard van de economische situatie	31
4.2 Achtergronden van werkgelegenheidsgroei	34
5 Bevolkingssamenstelling	37
5.1 Aard van de bevolkingssamenstelling	37
5.2 Achtergronden van de bevolkingssamenstelling	39
6 Woonomgeving	45

Stadsfoto Breda 2008 [Atlas voor gemeenten]

Belangrijkste conclusies uit de Stadsfoto van Breda

De STADSFOTO is een gestileerde weergave van de situatie in de stad in één oogopslag. De eenvoud van de presentatie in de STADSFOTO staat in schril contrast met de complexiteit van de analyses die eraan ten grondslag liggen.¹ Door dat analytische fundament was het mogelijk om in de STADSFOTO met een relatief gering aantal indicatoren, een zo compleet mogelijk beeld te schetsen van de (achtergronden van) de kansen en problemen waar de stad mee te maken heeft.

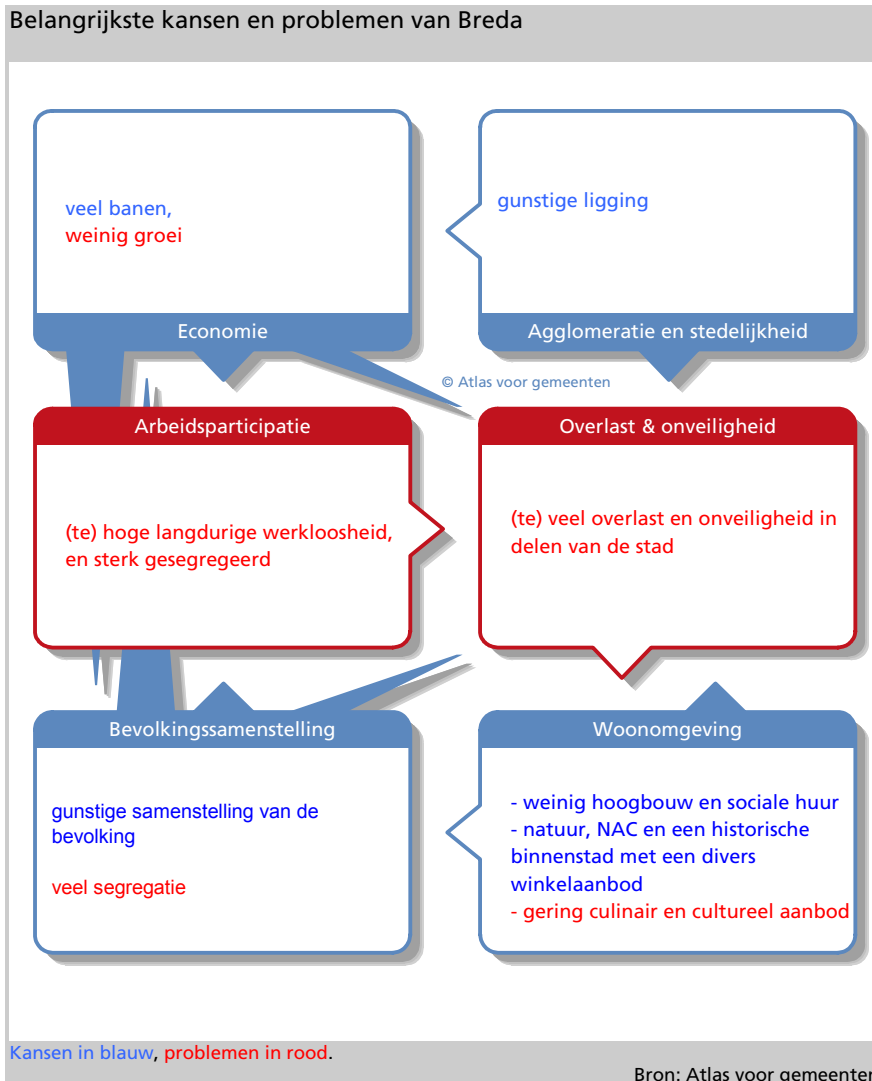
Dat beeld is in onderstaand schema sterk vereenvoudigd samengevat met de meest pregnante (achtergronden van) problemen en de meest uitgesproken kansen voor de stad. Die conclusies uit de STADSFOTO zijn weergegeven in het schema van het ANALYSEMODEL VOOR DE STAD. Dat analysemodel was het fundament onder de STADSFOTO. Met dat schema worden de interacties in de stad in één oogopslag duidelijk, en daarmee de mogelijke consequenties van de belangrijkste karakteristieken van de stad.

De belangrijkste kansen en problemen zijn afgeleid van de uitkomsten uit deze STADSFOTO. Daarbij speelde zowel de *score* van de stad een rol, als de mate waarin een bepaalde factor *verklarend* is voor (andere) kansen en problemen in de stad. Als de stad bijvoorbeeld zowel te maken heeft met een hoge werkloosheid als met veel overlast en onveiligheid dan wordt die hoge werkloosheid belangrijker gevonden. Beide zijn weliswaar een probleem, maar een hoge werkloosheid biedt ook weer een belangrijke verklaring voor de mate van overlast en onveiligheid. Dat betekent ook dat het effect van beleid dat zich richt op het terugdringen van die werkloosheid niet alleen het probleem zelf oplost maar als gevolg daarvan ook een bijdrage levert aan het terugdringen van de problemen op het gebied van overlast en onveiligheid.

Het blokje Agglomeratie en stedelijkheid blijft leeg omdat die factor wel van groot belang is bij het verklaren van enerzijds de economische kansen van een stad, en anderzijds de stedelijke problemen, maar niet met beleid te beïnvloeden is.

---

¹ Zie hiervoor: G.A. Marlet, E.M. Bosker, C.M.C.M. van Woerkens, 2008: *De schaal van de stad. Stadsspecifieke kansen en problemen, en het schaalniveau waarop ze spelen* (Stichting Atlas voor gemeenten, Utrecht). Download via www.atlasvoorgemeenten.nl.

Breda kent een relatief gunstige bevolkingssamenstelling. Volgens het ANALYSEMODEL VOOR DE STAD is dat niet alleen gunstig voor de lokale economie en de arbeidsparticipatie, maar ook voor de leefbaarheid. Desondanks zijn er in Breda relatief veel problemen op het gebied van overlast en onveiligheid, en is de langdurige werkloosheid onnodig hoog. Een belangrijke achtergrond van die problemen is dat de kansarme bevolking zich sterk in enkele delen van de stad concentreert, en daar problemen op het gebied van leefbaarheid en veiligheid veroorzaakt. De aantrekkingskracht van de stad Breda als geheel blijkt met andere woorden samen te gaan met een toenemende ruimtelijke tweedeling binnen die stad.²

Volgens deze STADSFOTO heeft Breda een kwalitatief hoogstaande woningvoorraad in een woonomgeving met veel natuur, historie en een aantrekkelijk winkelaanbod. Dat heeft een gunstig effect op de aantrekkingskracht van de stad op hoger opgeleiden en mensen uit de midden- en hogere inkomensgroepen. Die aantrekkingskracht zou nog verder kunnen worden versterkt door te investeren in het stedelijke voorzieningenniveau, zoals het culturele aanbod. Maatregelen om die aantrekkingskracht verder te vergroten zouden echter wel samen moeten gaan met maatregelen die gericht zijn op het wegnemen van de negatieve gevolgen van segregatie.

Dergelijke beleidsaanbevelingen gaan het doel en de reikwijdte van deze STADSFOTO eigenlijk te boven. Wel is het voor de stad mogelijk om met deze STADSFOTO in de hand verschillende typen beleid globaal tegen elkaar af te wegen, zoals veiligheidsbeleid, economisch beleid, sociaal beleid en fysiek beleid. Bovendien is het mogelijk om daar het passende schaalniveau – wijk, stad of regio? – bij te zoeken. In de nabije toekomst zal het mogelijk zijn om op basis van de modellen achter de STADSFOTO beleidsmaatregelen door te rekenen op hun te verwachten (ex ante) of feitelijke (ex post) effecten.

---

² Zie voor een uitgebreide analyse op wijkniveau: G.A. Marlet, C.M.C.M. van Woerkens, 2008: *Leefbaarheid in Breda* (Atlas voor gemeenten, Utrecht).

Stadsfoto Breda 2008 [Atlas voor gemeenten]

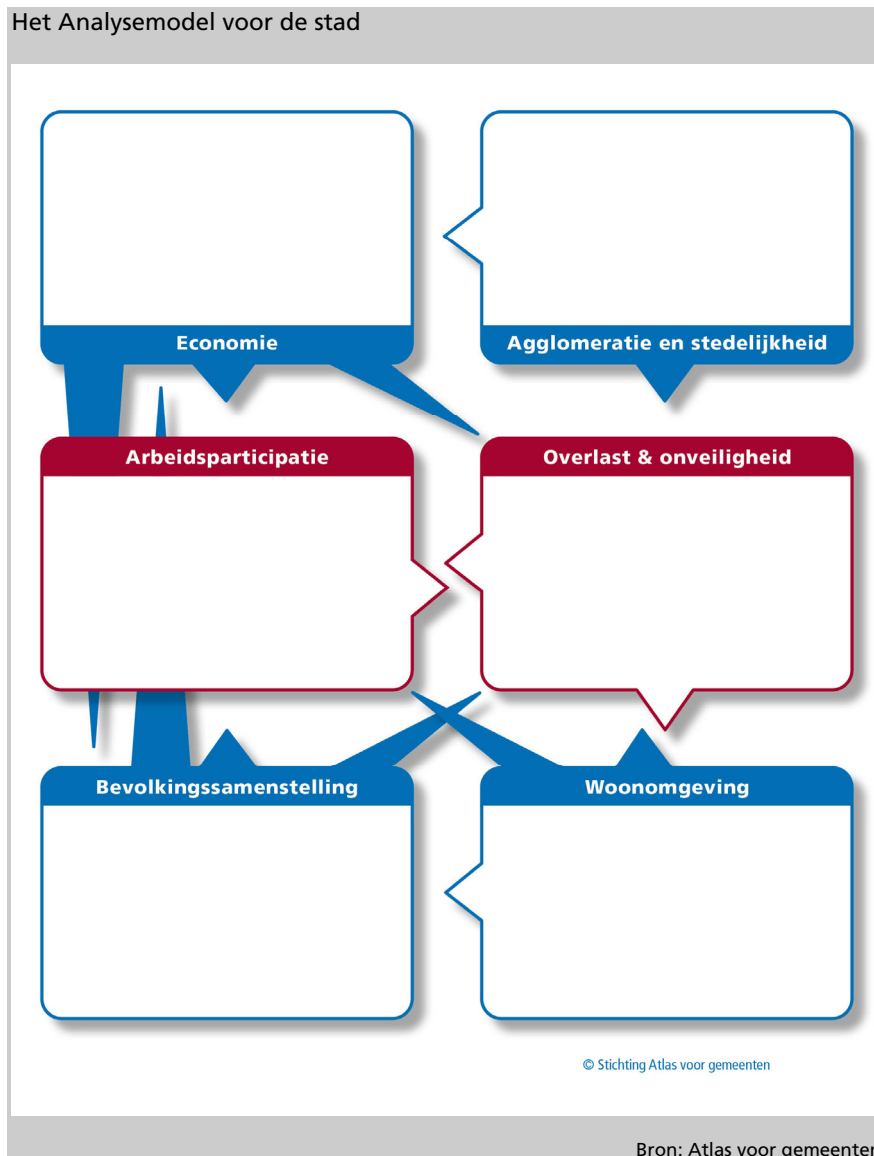
---

1 Wat is een Stadsfoto?

Steden hebben te maken met kansen en problemen die specifiek zijn voor stedelijke gebieden. Zo biedt een stad over het algemeen meer economische kansen dan een niet-verstedelijkt gebied. Maar de stad heeft vaak ook te maken met typisch stedelijke problemen als sociaal-economische achterstanden, overlast en onveiligheid. In de publicatie *De schaal van de stad. Stadspecifieke kansen en problemen, en het schaalniveau waarop ze spelen* (Stichting Atlas voor gemeenten, Utrecht 2008) worden de kansen en problemen van Nederlandse steden geanalyseerd, en worden de achtergronden ervan achterhaald.

Op basis van een theoretisch model en empirische analyses biedt deze publicatie een gedetailleerd beeld van de achtergronden van de kansen en problemen waarmee steden te maken hebben. De basis voor dat onderzoek vormt het zogenoemde ANALYSEMODEL VOOR DE STAD dat op de volgende pagina is weergegeven. De in dat theoretische model veronderstelde verbanden tussen de verschillende kenmerken van steden zijn in het onderzoek voor de Nederlandse steden empirisch getoetst.

De uitkomsten uit het onderzoek laten allereerst zien dat de mate waarin de steden kampen met **overlast en onveiligheid** te maken heeft met een complexe combinatie van de kwaliteit van de woonomgeving, de samenstelling en sociaal-economische positie van de bevolking en de geografische ligging van een stad. Vooral steden die een combinatie kennen van enerzijds een economisch kansrijke omgeving en anderzijds een hoge werkloosheid blijken veel problemen te kennen. Dat empirische resultaat leidt tot de conclusie dat – naast veiligheidsbeleid en fysieke ingrepen in de stad – de aanpak van sociaal-economische achterstanden in de steden een effectief middel kan zijn voor het structureel en duurzaam oplossen van de leefbaarheidsproblemen in de stad.

De hoge (langdurige) **werkloosheid** waar veel steden mee kampen kan volgens het onderzoek vooral worden verklaard uit de kenmerken van de bevolking – relatief veel allochtonen en groepen laagopgeleiden – en uit de beschikbaarheid van passend werk. De aanpak van die achterstanden vraagt dan ook om maatregelen aan zowel de aanbodkant van de arbeidsmarkt – het vergroten van het kennis- en vaardighedenniveau van de bevolking – als de vraagkant: het beter ‘bereikbaar’ maken van banen voor de inwoners van de steden. Voor het beter bereikbaar maken van banen en het aanpakken van de *mismatch* op de arbeidsmarkt gaat het niet zozeer om het stimuleren van de wijk economie, als wel om de kwaliteit van het stedelijke en regionale arbeidsmarktbeleid.³

De **aantrekkingskracht** van een stad op mensen uit de midden- en hogere inkomensgroepen is volgens de uitkomsten van het onderzoek afhankelijk van enerzijds de kwaliteit van de woningen en de mate van overlast en onveiligheid in de woonomgeving. Anderzijds wordt die aantrekkingskracht bepaald door het voorzieningenniveau in de stad, de economische kansen en de natuurlijke kwaliteiten die de regio biedt.

Die **economische kansen** in de steden blijken op hun beurt ook weer afhankelijk te zijn van de samenstelling van de bevolking in de stad, én van de sectorale structuur en de mate van agglomeratie. Beleid dat steden wil helpen die kansen te verzilveren, richt zich dan ook niet alleen op het verbeteren van de woningvoorraad en de leefbaarheid in de steden, maar ook op het verbeteren van het voorzieningenniveau in de stad én op de (regionale) bereikbaarheid van mensen en bedrijven.

Van een Analysemodel voor de stad naar een Stadsfoto

Het resultaat van dat onderzoek is een zo gedetailleerd mogelijk beeld van de achtergronden van de kansen en problemen waar Nederlandse steden gemiddeld mee te maken hebben. De uitkomsten uit het empirische onderzoek bieden echter ook een uitgelezen kans om een STADSFOTO, een analyse per stad, mee te maken.

---

³ Zie ook: G.A. Marlet, C.M.C.M. van Woerkens, 2008: *Werk aan de wijk*, in: Atlas voor gemeenten 2008, thema leefbaarheid (Stichting Atlas voor gemeenten, Utrecht).

De genoemde kansen en problemen zijn kenmerkend voor steden, maar tussen steden zijn grote verschillen. Om die reden is er bijvoorbeeld niet één recept om stedelijke problemen mee op te lossen en stedelijke kansen te helpen verzilveren. Het optimale beleidsrecept zal per stad verschillen. Om dat recept zo goed mogelijk te kunnen afstemmen op de specifieke situatie in de stad, is kennis van die specifieke omstandigheden het startpunt. De STADSFOTO kan daarbij behulpzaam zijn.

In de STADSFOTO worden de scores van de stad weergegeven op de indicatoren die er meetbaar toe doen bij het verklaren van de kansen en problemen van de stad. Op die manier wordt onder andere in beeld gebracht welke factoren een verklaring bieden voor de overlast en onveiligheid in de stad. En bovendien laat de STADSFOTO zien welk deel van die overlast en onveiligheid juist niet verklaard wordt door die achtergronden. Dat onverklaarde deel, het zogenoemde residu, kan iets zeggen over stadsspecifieke factoren die niet in de algemene modellen konden worden meegenomen. Maar het kan ook een indicatie zijn voor succesvol of minder succesvol beleid.

De STADSFOTO bevat niet alleen een analyse van de verklaringen voor, en het onverklaarde deel van, het niveau van overlast en onveiligheid, maar ook van de (langdurige) werkloosheid en werkgelegenheidsgroei in een stad, en voor de bevolkingssamenstelling van een stad. Dat zijn de vier van de zes 'blokken' uit het ANALYSEMODEL VOOR DE STAD. Van de overige twee blokken uit het schema – Woonomgeving en Agglomeratie en stedelijkheid – worden in de STADSFOTO diverse indicatoren gepresenteerd die van belang zijn voor het verklaren van de (andere) kansen en problemen in de stad, ze worden echter zelf niet verklaard. Aan agglomeratie en stedelijkheid wordt overigens geen apart hoofdstuk gewijd omdat de indicatoren die daarbij horen (omvang van de stad en de agglomeratie) in de andere hoofdstukken voldoende aan bod komen.

Concreet beantwoordt de STADSFOTO de volgende vragen:

1. Hoe scoort de stad op de specifieke stedelijke kansen en problemen die in het ANALYSEMODEL VOOR DE STAD zijn aangegeven met de zes blokken: Agglomeratie en stedelijkheid, Economie, Arbeidsparticipatie, Overlast & onveiligheid, Bevolkingssamenstelling en Woonomgeving.
2. Wat verklaart de werkgelegenheidsgroei in de stad en wat valt er te zeggen over de effectiviteit van beleid?
3. Wat verklaart het werkloosheidsniveau in de stad en wat valt er te zeggen over de effectiviteit van beleid?
4. Wat verklaart de overlast en onveiligheid in de stad en wat valt er te zeggen over de effectiviteit van beleid?
5. Wat verklaart de bevolkingssamenstelling van de stad en wat valt er te zeggen over de effectiviteit van beleid?

In alle gevallen worden zoals gezegd alleen indicatoren gepresenteerd die er meetbaar toe doen. Het voordeel van het gebruiken van empirische modellen voor de selectie van indicatoren waarop de stad in deze STADSFOTO wordt vergeleken, is dat alleen indicatoren zijn opgenomen die bewezen van belang zijn voor de stad. Op die manier kan worden voorkomen dat beleidsinspanningen worden ingezet op punten die niet bewezen effectief zijn. Een nadeel van het gebruik van de kwantitatieve modellen is dat ze vanzelfsprekend gemaakt zijn met landsdekkende gegevens. Dat betekent automatisch ook dat die landsdekkende beschikbaarheid een voorwaarde is voor opname in de modellen. Lokale gegevens en factoren die niet goed meetbaar zijn, ontbreken als gevolg daarvan noodgedwongen in de STADSFOTO .

In het vervolg van deze STADSFOTO worden de blokken uit het ANALYSEMODEL VOOR DE STAD één voor één ingevuld en besproken. Waar mogelijk worden daarbij ook achtergronden en verklaringen in kaart gebracht (de bovenstaande vragen 2 tot en met 5).

---

2 Overlast en onveiligheid

De STADSFOTO begint met het in kaart brengen van de problemen in de stad op het gebied van overlast en onveiligheid. Overlast en onveiligheid zijn op twee niveaus onderzocht: de problemen en de achtergronden van de problemen. De problemen beperken zich tot de aard van de overlast en onveiligheid in de stad. De achtergronden zijn de kenmerken van de stad op het gebied van economie, arbeidsparticipatie, bevolkingssamenstelling en woonomgeving die statistische samenhang met die problemen vertonen. In paragraaf 2.2 van deze STADSFOTO is geprobeerd de achtergronden en oorzaken van de problemen in de stad te ontrafelen. Maar eerst worden in de volgende paragraaf de leefbaarheidsproblemen in kaart gebracht.

2.1 Aard van de problemen

De leefbaarheidsproblemen in de stad zijn gemeten met gegevens over overlast en onveiligheid uit de Politie-monitor en uit de bestanden van processen-verbaal van aangifte van de politie (KLPD). De Politie-monitor lijkt voor velen misschien een onbetrouwbare bron omdat de steekproef ervan relatief klein is. De data uit de Politie-monitor zijn echter zodanig bewerkt en vergeleken met gegevens uit andere bronnen, zoals cijfers van de KLPD en de Enquête Leefbaarheid & Veiligheid, dat een statistisch betrouwbare uitspraak over de overlast- en onveiligheidssituatie wel degelijk mogelijk is.

Van alle overlast- en onveiligheidsindicatoren is allereerst geanalyseerd of en in hoeverre ze van invloed zijn op de waardering van de woonomgeving van de inwoners van de stad.⁴ Alleen de indicatoren die mensen meetbaar mee laten wegen in hun woongedrag zijn opgenomen in deze STADSFOTO.

Figuur 2.1 laat zien met welke problemen de stad voornamelijk kampt. De staafjes in die figuur tonen de afwijking van het gemiddelde van de G27. Hoe verder het staafje naar rechts wijst, hoe meer het probleem zich in de stad in relatieve zin voordoet. Hoe verder het staafje naar links wijst, hoe minder groot de problemen zijn ten opzichte van de rest van de G27.

---

⁴ Zie voor een uitgebreide beschrijving van de methode: G.A. Marlet, C.M.C.M. van Woerkens, 2007: *Op weg naar Early Warning. Omvang, oorzaak en ontwikkeling van problemen in de wijk* (Stichting Atlas voor gemeenten, Utrecht).

Figuur 2.1 Aard van overlast en onveiligheid in Breda, 2006

De staafjes tonen de afwijking van het gemiddelde van de G27. Hoe verder het staafje naar rechts wijst, hoe groter de problemen. Hoe verder het staafje naar links wijst, hoe minder groot de problemen zijn ten opzichte van de rest van de G27.

Bronnen: Politiemonitor, KLPD, CBS, bewerking Atlas voor gemeenten

Breda scoort vooral op het gebied van bekladding, rommel op straat en overlast van omwonenden ongunstig ten opzichte van het gemiddelde van de G27. Dit blijken ook de overheersende problemen te zijn als wordt ingezoomd op de Bredase probleemwijken.⁵ Daarnaast is ook het aantal geweldsmisdrijven, auto-inbraken en fietsendiefstallen bovengemiddeld. Inbraak in woningen, vernielingen van openbare werken en overlast van jongeren, drugsgebruikers en dronken mensen komen in Breda minder vaak voor dan gemiddeld in de G27. Deze STADSFOTO beperkt zich tot een vergelijking van het gemiddelde van de stad waarin goede en slechte delen van de stad elkaar kunnen uitmiddelen, en die slechte delen dus buiten het zicht kunnen blijven. Als het Bredase gemiddelde echter wordt losgelaten en op de wijken wordt ingezoomd blijkt dat de laatste drie (overlast)indicatoren wel degelijk veelvuldig voorkomen in de Bredase probleemwijken.⁶

2.2 Achtergronden van de problemen

Zoals gezegd bestaat de analyse in de STADSFOTO uit twee stappen: (1) het identificeren van de problemen met betrekking tot overlast en onveiligheid en (2) het opsporen van de achtergronden van die problemen.

In deze paragraaf worden die achtergronden in kaart gebracht. Daarbij wordt vanzelfsprekend aangesloten bij het onderzoek in het hoofdrapport (*De schaal van de stad*), waarin met kwantitatieve analyses is achterhaald welke kenmerken van de stad significant samenhangen met problemen op het gebied van overlast en onveiligheid. Als indicator voor overlast en onveiligheid is daarbij een gewogen samengestelde index op basis van de hierboven genoemde analyse en indicatoren gebruikt. In tabel 2.1 zijn de factoren opgesomd die daarmee significant samenhangen.

---

⁵ G.A. Marlet, C.M.C.M. van Woerkens, 2008: *Leefbaarheid in Breda* (Atlas voor gemeenten, Utrecht).

⁶ Ibidem.

Tabel 2.1 Wat zijn de achtergronden van overlast en onveiligheid?

	Effect op overlast en onveiligheid 2006⁷
BEVOLKINGSSAMENSTELLING	
Aandeel jongeren 0-9 jaar	-
Aandeel jongeren 10-19 jaar	+
Aandeel ouderen 65+	-
Ruimtelijk gemiddelde van het aandeel Marokkanen	+
Ruimtelijk gemiddelde van het aandeel Antillianen	+
Gevoel van saamhorigheid	-
Aandeel hogere inkomensgroepen	-
ARBEIDSPARTICIPATIE	
Aandeel langdurig werklozen (> 3 jr.)	+
Kruitvatindicator (aandeel langdurig werklozen in een kansrijke omgeving)	+
Kruitvatindicator jongeren (aandeel werkloze jongeren in een kansrijke omgeving)	+
ECONOMIE	
Aandeel zelfstandigen	-
WOONOMGEVING	
Percentage hoogbouw	+
Percentage sociale huurwoningen	+
Tevredenheid met de bebouwde omgeving	-
Gemiddelde bouwperiode 1975-1985 (woonerfjes)	+
Aantal winkels (voor dagelijkse boodschappen)	+
Aantal winkels met veel jongeren van 10-19 jaar in de buurt	+
Aantal scholen voor basisonderwijs	+
Aantal cafés in de wijk	+
Nabijheid binnenstad	+
AGGLOMERATIE EN STEDELIJKHEID	
Omvang van de stad	+

De tabel is een gestileerde weergave van de uitkomsten uit de modellen waarmee de mate van overlast & onveiligheid in de steden wordt verklaard. Een + betekent dat die factor 'positief' samenhangt met de mate van overlast en onveiligheid (hoe hoger de waarde van die factor, hoe meer overlast en onveiligheid dus). Een - betekent dat die factor negatief samenhangt met overlast en onveiligheid (hoe hoger de waarde van die factor, hoe minder overlast en onveiligheid dus).

Bron: G.A. Marlet, M. Bosker, C.M.C.M. van Woerkens, 2008: *De schaal van de stad. Stadsspecifieke kansen en problemen, en de schaal waarop ze spelen* (Stichting Atlas voor gemeenten, Utrecht).

⁷ In deze tabel is het effect op een combinatie van indicatoren voor overlast en onveiligheid getoond. Daarnaast zijn analyses uitgevoerd voor afzonderlijke indicatoren – zowel registraties als belevingen – voor overlast en onveiligheid. Die resultaten staan in het hoofdrapport.

Uit statistische analyses blijkt dat de samenstelling en sociaal-economische positie van de bevolking een belangrijke verklaring biedt voor de problemen op het gebied van overlast en onveiligheid. Steden met veel langdurige werklozen en een hoge jeugdwerkloosheid hebben over het algemeen te maken met meer overlast en onveiligheid. Ook steden waar veel jongeren tussen 10 en 19 jaar wonen, kennen vaak meer problemen. Het gebrek aan hogere inkomensgroepen, zelfstandigen, gezinnen met kinderen en ouderen is ook niet goed voor de stad, waarschijnlijk door de samenbindende werking die van die bevolkingsgroepen uitgaat.

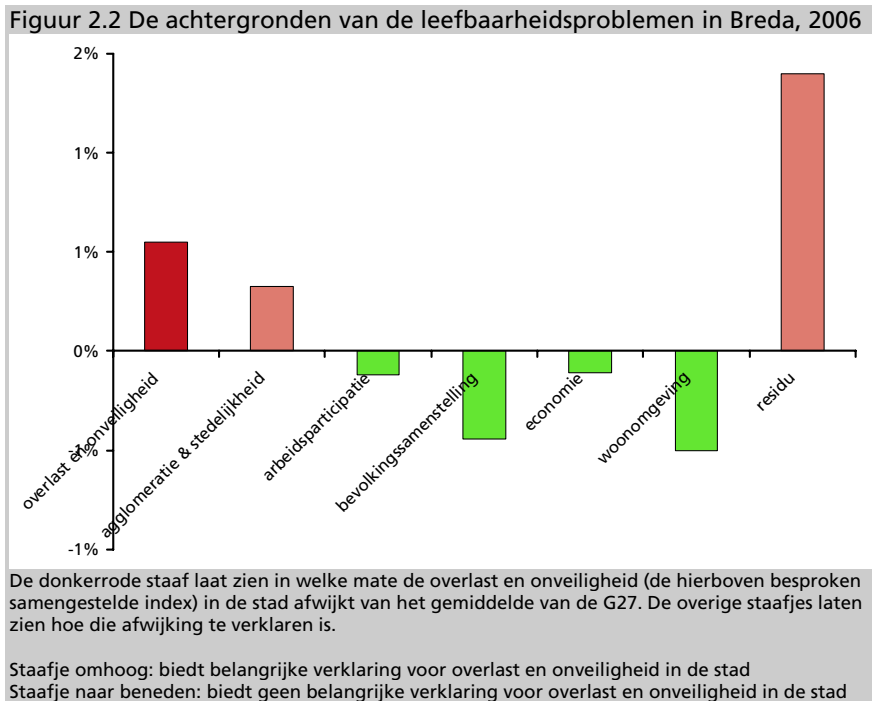
Het gaat hier overigens uitdrukkelijk om een statistische analyse van gemiddelden, niet van individuen. Op basis van die analyse mag de conclusie worden getrokken dat een buurt met veel langdurige werklozen (om die reden) te maken heeft met meer overlast. De conclusie die niet getrokken mag worden, is dat iedere langdurig werkloze per se overlast veroorzaakt.

De indicatoren die in tabel 2.1 zijn opgesomd, hebben niet allemaal hetzelfde gewicht. De sociaal-economische compositie van de bevolking blijkt bijvoorbeeld zwaar te wegen in het verklaren van problemen op het gebied van overlast en onveiligheid. Hardnekkige werkloosheid in de stad leidt dus tot problemen, ongeacht de vraag of die werklozen autochtoon of allochtoon zijn. Bovenop die sociaal-economische achtergrond van de problemen blijken ook culturele aspecten nog een rol te spelen. Antillianen of Marokkanen in de buurt zorgen over het algemeen voor meer overlast, bovenop de extra overlast die ze al veroorzaken omdat ze meer dan gemiddeld werkloos zijn. Daarbij gaat het niet alleen om het aantal Antillianen of Marokkanen in de buurt zelf, maar in de omgeving (het zogenoemde ruimtelijke gemiddelde). Kennelijk veroorzaken die groepen juist niet in de eigen woonomgeving problemen, maar daar net buiten.

Van alle directe indicatoren voor de mate van sociale samenhang, verenigingsgraad en participatiegraad in de stad blijkt alleen de indicator 'saamhorigheid' een verklaring te bieden voor de leefbaarheidssituatie. De indicator 'saamhorigheid' geeft aan of mensen vinden dat ze in een buurt wonen met veel saamhorigheid. Indicatoren die de feitelijke contacten tussen wijk- en buurtgenoten aangeven, zoals participatie- en verenigingsgraad, hangen niet significant samen met leefbaarheid. Dat resultaat kan tot de conclusie leiden dat die sociale samenhang in het kader van leefbaarheid minder belangrijk is dan vaak wordt gedacht.

Naast bevolkingskenmerken biedt ook een aantal fysieke aspecten een verklaring voor leefbaarheidsproblemen. Zo blijken zich in wijken met veel flats en veel sociale woningbouw meer problemen voor te doen, maar ook in de zogenoemde bloemkoolwijken – de wijken met woonerfjes die eind jaren zeventig, begin jaren tachtig gebouwd zijn. Daar is de onoverzichtelijkheid en anonimiteit waarschijnlijk een reden voor overlast. Ook zijn er rond cafés, scholen en winkels meetbaar meer problemen. Het feit dat een wijk in een grote stad ligt is – tot slot – op zich al reden voor meer overlast en onveiligheid. Dat laatste heeft te maken met de anonimiteit en lagere pakkans in steden en met het feit dat er in steden over het algemeen meer te halen valt dan in dorpen.

De vraag is vervolgens welke van die achtergronden ook daadwerkelijk een verklaring bieden voor de leefbaarheidsproblemen in de stad. Figuur 2.2 toont de achtergronden van de problemen. De figuur laat zien welke categorie factoren een meer dan gemiddelde verklaring biedt voor de omvang van de problemen op het gebied van overlast en onveiligheid. De x-as geeft het gemiddelde van de G27 weer. Hoe verder het staafje boven de x-as uitsteekt hoe belangrijker de categorie is voor het verklaren van de problemen op het gebied van overlast en onveiligheid. Tot slot blijft een onverklaard deel over: het residu.

Uit de figuur blijkt allereerst dat de mate van overlast en onveiligheid in Breda groter is dan gemiddeld in de G27. Dat is aangegeven met de meest linkse, donkere staaf.

Een van de verklaringen daarvoor is simpelweg de omvang van de stad (het tweede, lichtrode staafje). Breda is de 9de stad van Nederland, met de bijbehorende hierboven besproken anonimiteit. Op basis van de andere categorieën verklarende factoren – arbeidsparticipatie, bevolkingsamenstelling, economie en de woonomgeving – zouden in Breda echter juist minder leefbaarheidsproblemen verwacht mogen worden dan gemiddeld in de G27.

Zo heeft Breda relatief weinig sociale huurwoningen en weinig hoogbouw (zie figuur 6.1), waardoor op basis van de fysieke woonomgeving een lagere dan gemiddelde mate van overlast en onveiligheid voorspeld zou worden. Overigens heeft Breda wel relatief veel woonerfjes (bloemkoolwijken) op de

uitleglocaties in Breda-Noord.⁸ Ook de bevolkingssamenstelling is in Breda relatief gunstig: relatief weinig mensen met de laagst mogelijke opleidingen en relatief veel ouderen, gezinnen met kinderen en mensen uit de hogere inkomensgroepen (zie figuur 5.1). In Breda wonen wel meer Marokkanen en Antillianen dan gemiddeld in de G27, en bovendien: sterk geconcentreerd in enkele delen van de stad (zie figuur 5.1).

Ook de arbeidsparticipatie in Breda zou er volgens de grafiek voor moeten zorgen dat de leefbaarheid in Breda relatief gunstig is. Als verder op die categorie wordt ingezoomd (zie figuur 3.1) ontstaat echter een gemêleerd beeld: een relatief lage jeugdwerkloosheid, maar relatief veel langdurige werklozen die – wederom – ook nog eens sterk geconcentreerd in enkele delen van de stad wonen.

Het rechterstaafje in figuur 2.2 laat zien dat het zogenoemde residu in Breda sterk positief is. Het positieve residu betekent dat de problemen op het gebied van overlast en onveiligheid in Breda groter zijn dan op basis van de samenstelling van de bevolking en de kenmerken van de woningvoorraad zou mogen worden verwacht. Die afwijking kan verschillende specifiek lokale oorzaken hebben zoals de effectiviteit van het lokale veiligheidsbeleid. Uit een uitgebreide analyse van de leefbaarheid in de Bredase wijken blijkt dat de hoge mate van segregatie, de concentratie van kansarme bevolkingsgroepen in enkele delen van de stad, waarschijnlijk de belangrijkste verklaring is voor de (te) grote leefbaarheidsproblemen in Breda.⁹

---

⁸ G.A. Marlet, C.M.C.M. van Woerkens, 2008: *Leefbaarheid in Breda* (Atlas voor gemeenten, Utrecht).

⁹ *ibidem*.

3 Arbeidsparticipatie

Werkloosheid blijkt een belangrijke verklaring te bieden voor de mate van overlast en onveiligheid in de stad. Ook in andere opzichten is werkloosheid problematisch voor de stad, zowel financieel, economisch als in het kader van het welzijn van de bevolking. In dit hoofdstuk wordt de arbeidsparticipatie onder de bevolking dan ook nader in kaart gebracht en geanalyseerd.

3.1 Aard van de arbeidsparticipatie

In de onderstaande figuur is allereerst een aantal algemene indicatoren opgenomen die iets zeggen over de totale werkloosheid in de stad en de kosten die daar voor de stad aan verbonden zijn (o.a. via het bijstandsniveau).

Vervolgens zijn indicatoren opgenomen die de beste verklaring bieden voor de mate van overlast en onveiligheid in een stad: jeugdwerkloosheid en langdurige werkloosheid. Die laatste indicatoren zijn zelfstandig opgenomen en in combinatie met de mate waarin een stad in een economisch kansrijke omgeving ligt.

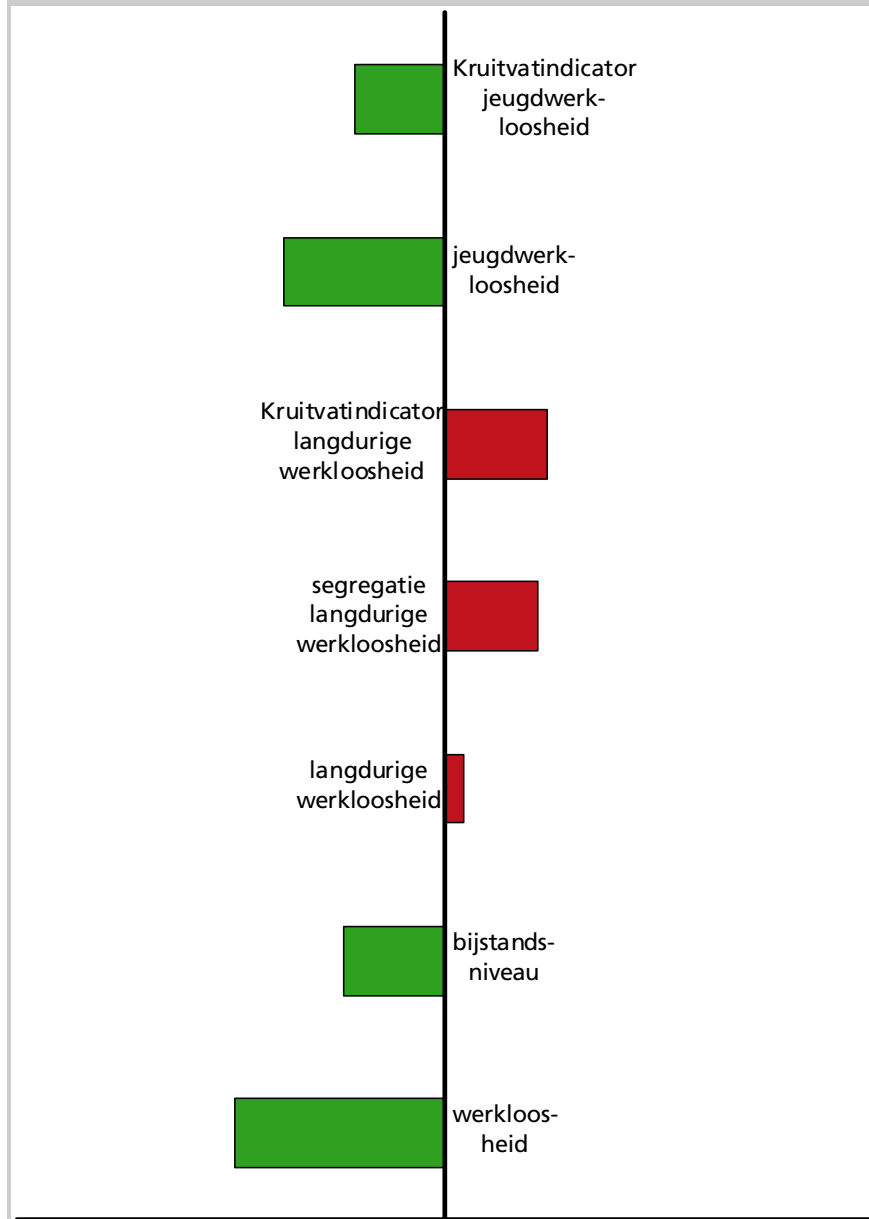
Die interactie tussen werkloosheid en een economisch kansrijke omgeving wordt de Kruitvatindicator genoemd, omdat die indicator de beste aanwijzing biedt voor mensen die uit frustratie over hun economische achterstandpositie geneigd zijn overlast en onveiligheid te veroorzaken. De Kruitvatindicator is in feite de werkloosheid gecorrigeerd voor de beschikbaarheid van banen. Het is met andere woorden het deel van de werkloosheid dat niet kan worden verklaard door het gebrek aan banen. Ofwel: de gegeven de beschikbaarheid van banen ‘onnodige’ werkloosheid.¹⁰

Tot slot is ook een indicator opgenomen voor de mate waarin de sociaal-economische achterstanden zich in enkele wijken in de stad concentreren: de segregatie van langdurige werklozen.

---

¹⁰ Zie voor een uitgebreide beschrijving van de kruitvatindicator: G.A. Marlet, C.M.C.M. van Woerkens, 2008: *Werk aan de wijk*, in: Atlas voor gemeenten 2008, thema leefbaarheid (Stichting Atlas voor gemeenten, Utrecht).

Figuur 3.1 Werkloosheid in Breda, 2007

Alle indicatoren over 2007, alleen langdurige werkloosheid over 2006.

De figuur toont de afwijking van het gemiddelde van de G27. Hoe verder het staafje naar rechts wijst hoe hoger de score ten opzichte van de G27. Hoe verder het staafje naar links wijst, hoe lager. Met groen en rood is aangegeven of de score op basis van het ANALYSEMODEL VOOR DE STAD als relatief gunstig of ongunstig moet worden gekwalificeerd.

Bronnen: Atlas voor gemeenten (1, 3, 4), CWI (2,5), CBS (6, 7)

Uit de grafiek volgt een opmerkelijk beeld voor Breda. Op de indicatoren voor de totale werkloosheid, het bijstandsniveau en de jeugdwerkloosheid scoort Breda gunstig ten opzichte van het gemiddelde van de G27. De langdurige werkloosheid is echter iets hoger dan gemiddeld, en concentreert zich vooral in enkele wijken waardoor de segregatie van langdurige werklozen relatief hoog is. Ook blijkt het aandeel langdurige werklozen hoger te zijn dan nodig is op basis van de economische kansen die Breda biedt. Beide verschijnselen (veel segregatie en een relatief hoge Kruitvatindicator) zijn waarschijnlijk een belangrijke verklaring voor de leefbaarheidsproblemen in de stad.

3.2 Achtergronden van arbeidsparticipatie

Maar wat zijn eigenlijk de achtergronden van die werkloosheid in de stad? Tabel 3.1 laat op gestileerde wijze de resultaten zien van modelschattingen waarmee de langdurige werkloosheid in Nederlandse steden wordt verklaard. De tabel geeft aan of een bepaalde factor er toe doet bij het verklaren van de langdurige werkloosheid, bovenop de verklaring die de andere factoren in de tabel al bieden. Alleen de significant verklarende factoren uit het best verklarende, meest robuuste model zijn getoond. Voor een gedetailleerd overzicht van de onderzoeksresultaten wordt verwezen naar het hoofdrapport.

Tabel 3.1 Wat verklaart de langdurige werkloosheid in de stad?

	Effect op langdurige werkloosheid
ECONOMIE	
Kansen op de arbeidsmarkt laagopgeleiden	-
Kansen op de arbeidsmarkt voor hoogopgeleiden	-
Werkgelegenheidsgroei in de regio	-
Werkgelegenheidsgroei in de stad	-
BEVOLKINGSSAMENSTELLING	
Aandeel 55-64-jarigen	+
Aandeel 45-54-jarigen	-
Aandeel 35-44-jarigen	+
Aandeel 25-34-jarigen	-
Aandeel eenoudergezinnen	+
Aandeel Turken	+
Aandeel Marokkanen	+
Aandeel Antillianen	+
Aandeel overige niet-westerse allochtonen	-
Aandeel laagstopgeleiden (t/m lager voorbereidend onderwijs)	+
Aandeel vrouwen	+
OVERLAST & ONVEILIGHEID	
Problematische woonomgeving	+
WOONOMGEVING	
Aandeel sociale huur	+

De tabel is een gestileerde weergave van de uitkomsten uit de modellen waarmee de langdurige werkloosheid in de steden wordt verklaard. Een + betekent dat die factor positief samenhangt met werkloosheid (hoe hoger de waarde van die factor, hoe meer werkloosheid). Een - betekent dat die factor negatief samenhangt met werkloosheid.

Bron: G.A. Marlet, M. Bosker, C.M.C.M. van Woerkens, 2008: *De schaal van de stad. Stadsspecifieke kansen en problemen, en de schaal waarop ze spelen* (Stichting Atlas voor gemeenten, Utrecht).

Uit de modellen blijkt dat steden met veel kansen op de arbeidsmarkt minder langdurige werkloosheid kennen dan steden die hun bewoners geen gunstige (regionale) arbeidsmarkt kunnen bieden. Kansen op de arbeidsmarkt zijn gemeten voor zowel hoog- als laagopgeleiden door de hoeveelheid geschikte banen op acceptabele reisafstand te tellen en die te corrigeren voor andere mensen die om die banen concurreren.

Daarnaast biedt een gunstig economisch tij in de regio en in de stad (ofwel: de afwezigheid van economische tegenspoed als een fabriekssluiting), afgemeten aan de werkgelegenheidsgroei, een extra stimulans in het terugdringen van de langdurige werkloosheid. De wijkconomie en de

sectorale structuur van de werkgelegenheid in de stad blijken geen significante verklaring te bieden voor de werkloosheid.

Behalve de vraagkant van de arbeidsmarkt is vanzelfsprekend ook de aanbodkant van belang. Steden met relatief veel jongeren kennen minder langdurige werkloosheid, terwijl steden met veel mensen in de leeftijd dat ze jonge kinderen hebben veelal een hoger percentage langdurige werklozen herbergen. Daarnaast worden steden met een hoog percentage 44-54-jarigen minder geplaagd door een hoog werkloosheidspercentage en kennen steden met veel ouderen juist weer meer langdurige werkloosheid.

Verder hangt de etnische samenstelling van de bevolking in de stad sterk samen met het aandeel langdurige werklozen. Steden met een groter aandeel Turken, Marokkanen of Antillianen kennen veelal een hogere langdurige werkloosheid. In steden met een groot aandeel overige niet-westerse allochtonen is de langdurige werkloosheid echter juist lager. Een ander resultaat dat reeds de nodige aandacht geniet in kringen van beleidsmakers, is het effect van het aandeel eenoudergezinnen op de langdurige werkloosheid in de stad.

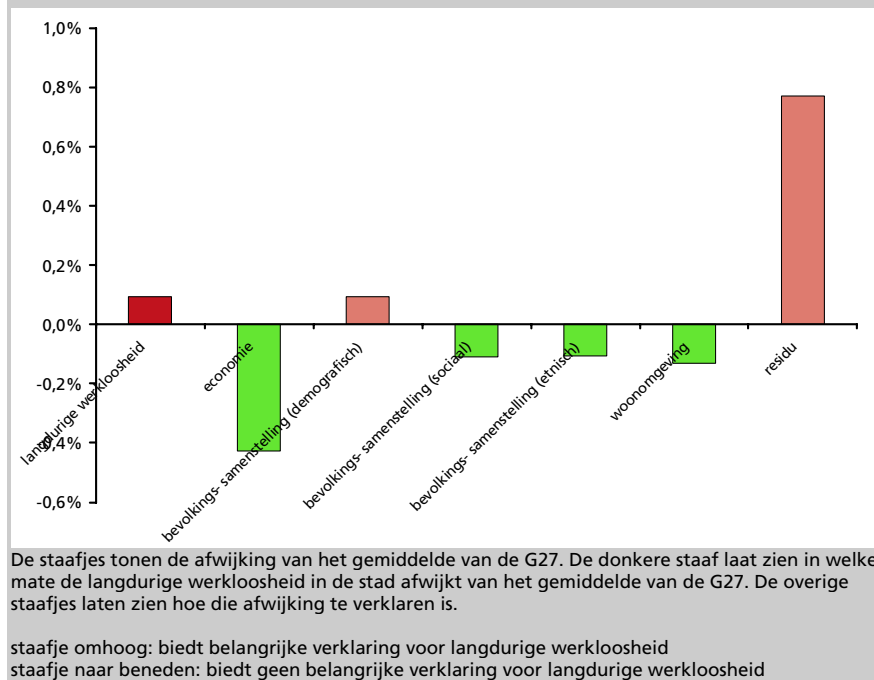
Met betrekking tot het effect van het opleidingsniveau van de bevolking op de arbeidsparticipatie zijn er twee opvallende uitkomsten. Het aandeel *laagst*opgeleiden in de stad, ofwel mensen met hoogstens een diploma in het lager voorbereidend onderwijs, is positief gerelateerd aan het aandeel langdurige werklozen. Tussen hoogopgeleiden en middelbaar opgeleiden bestaat daarentegen geen significant verschil: het aandeel middelbaar opgeleiden is niet significant van invloed op de langdurige werkloosheid.

Ook als iemand in een problematische omgeving woont,¹¹ verhoogt dit de kans om werkloos te zijn, hoewel de richting van de causaliteit hier problematisch is. Het aandeel sociale huurwoningen in de stad is bovendien positief gecorreleerd met het aandeel langdurige werklozen. Uit onderzoek van het CPB blijkt dat de arbeidsmobiliteit onder mensen in een sociale huurwoning lager is dan normaal omdat zij 'geïnvesteerd' hebben in een plek op de wachtlijst voor een goedkope sociale huurwoning. Hierdoor zijn zij minder snel bereid om voor werk te verhuizen omdat zij hiermee mogelijk hun recht op een goedkope woning verspelen.

---

¹¹ Definitie uit: G.A. Marlet, C.M.C.M. van Woerkens, 2007: *Op weg naar Early Warning. Omvang, oorzaak en ontwikkeling van problemen in de wijk* (Stichting Atlas voor gemeenten, Utrecht).

Figuur 3.2 De achtergronden van de langdurige werkloosheid in Breda, 2006

De bovenstaande figuur laat zien hoe de modeluitkomsten uitpakken voor Breda. De langdurige werkloosheid is zoals gezegd hoger dan gemiddeld in de G27 (het donkere staafje).

De verklaring daarvoor ligt niet in de economische omstandigheden van de stad. Breda biedt haar inwoners juist relatief veel banen, en dus veel kansen op de arbeidsmarkt. Vooral voor hoogopgeleiden zijn er veel kansen op een baan (zie figuur 4.1).

De samenstelling van de bevolking biedt wel een verklaring voor deel van de hogere langdurige werkloosheid. Er zijn in Breda weliswaar weinig Turken, eenoudergezinnen en mensen met de laagst denkbare opleiding, en veel hoogopgeleiden en mensen uit de midden- en hogere inkomensgroepen. Maar daar staat tegenover dat Breda relatief veel Marokkanen, Antillianen en – vooral – ouderen onder de bevolking heeft (zie figuur 5.1), bevolkingsgroepen die over het algemeen vaker dan gemiddeld langdurig werkloos zijn.

De woonomgeving biedt gemiddeld genomen ook geen verklaring voor de hogere langdurige werkloosheid, vooral omdat er in Breda relatief weinig sociale huurwoningen zijn (zie figuur 6.1). De overlast en onveiligheid (in tabel 3.1 'problematische woonomgeving' genoemd) in de delen van de stad 'voorspellen' echter wel weer een hogere dan gemiddelde langdurige werkloosheid.

Per saldo blijft een belangrijk deel van de hoge langdurige werkloosheid onverklaard: het residu. Sterker nog: op basis van de economische kansen die de stad biedt, de bevolkingssamenstelling en de samenstelling van de woningvoorraad zou een fors lagere dan gemiddelde langdurige werkloosheid verwacht mogen worden. Volgens het model is er in Breda dus sprake van een onnodig hoge langdurige werkloosheid. Dat residu kan te maken hebben met diverse specifieke lokale omstandigheden die niet in het model zijn meegenomen, waaronder het beleid van de sociale dienst.

---

4 Economie

De vraagkant van de arbeidsmarkt (de beschikbaarheid van banen) blijkt een belangrijke verklaring te bieden voor de kans dat een inwoner van een stad werkloos is. Bovendien is die beschikbaarheid van banen ook van invloed op de aantrekkingskracht van de stad op mensen uit de midden- en hogere inkomengroepen, zo blijkt uit het ANALYSEMODEL VOOR DE STAD, en zo zal verderop in deze STADSFOTO ook blijken. De economische situatie in (de omgeving van) de stad is dus van groot belang voor de ontwikkeling van de stad op allerlei terreinen. In dit hoofdstuk wordt die economische situatie geschetst en verklaard.

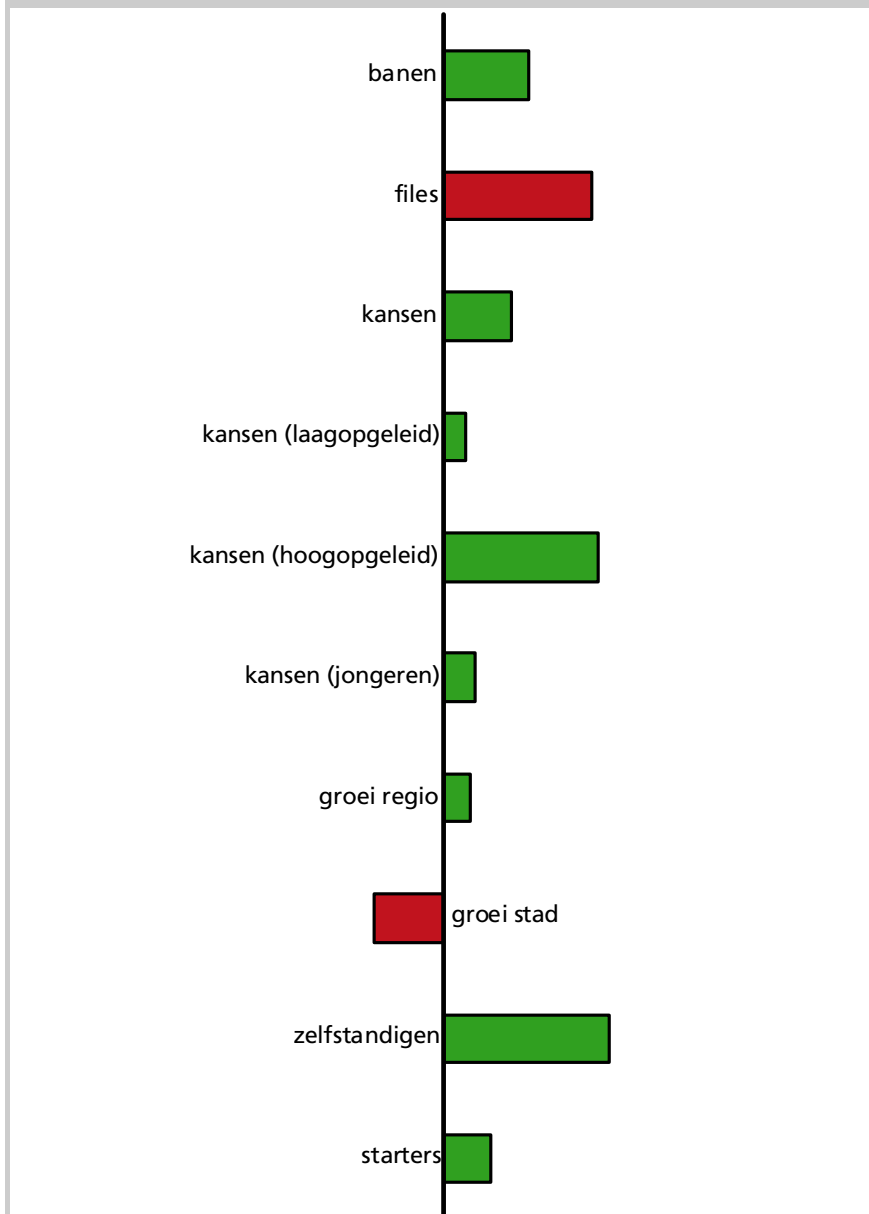

4.1 Aard van de economische situatie

De indicatoren aan de hand waarvan de economische situatie in de stad in kaart wordt gebracht, zijn niet zomaar gekozen. Ze zijn afgeleid uit de modellen die ten grondslag liggen aan het ANALYSEMODEL VOOR DE STAD en die een verklaring bieden voor de bevolkingssamenstelling, de werkloosheid en de mate van overlast en onveiligheid in de stad.

De beschikbaarheid van banen en het effect van files daarop blijkt een belangrijke verklaring te bieden voor de bevolkingssamenstelling van een stad. De kansen op de arbeidsmarkt voor de inwoners van de stad, een combinatie van de beschikbaarheid van banen en het aantal mensen dat om die banen concurreert, is een uiterst belangrijke determinant van werkloosheid. Ook het aantal zelfstandigen in de stad blijkt belangrijk te zijn voor de mate van overlast en onveiligheid. Daarom is de stad in onderstaande figuur op die indicatoren vergeleken met het gemiddelde van de G27.

Figuur 4.1 De economie van Breda

De figuur toont de afwijking van het gemiddelde van de G27. Hoe verder het staafje naar rechts wijst hoe hoger de score ten opzichte van de G27. Hoe verder het staafje naar links wijst, hoe lager. Met groen en rood is aangegeven of de score op basis van het ANALYSEMODEL VOOR DE STAD als relatief gunstig of ongunstig moet worden gekwalificeerd.

Jaren: 2007 (1, 2, 9, 10), 2006 (3,4,5,6), 1998-2007 (7 en 8)
Bronnen: Atlas voor gemeenten (1 t/m 6), CBS (7 t/m 9), Kamers van Koophandel (10)

Op het gebied van beschikbaarheid van banen scoort Breda fors boven het gemiddelde van de G27. Vanuit Breda zijn dus relatief veel banen binnen acceptabele tijd te bereiken. Wel heeft de inwoner van Breda relatief veel last van de files 's ochtends de stad uit en 's avonds de stad in. Als die files er niet zouden zijn, zouden er nog veel meer banen binnen acceptabele reistijd te bereiken zijn, en de kansen op de arbeidsmarkt voor de inwoners van Breda nog groter zijn.

Maar ook in de huidige situatie hebben de inwoners van Breda over het algemeen al meer dan gemiddelde kansen op de arbeidsmarkt. Vooral voor hoogopgeleiden liggen de kansen op een baan fors boven het gemiddelde van de G27. Voor laagopgeleiden en jongeren wijken die kansen minder positief af van het gemiddelde.

Wat ook opvalt, is dat de groei van de werkgelegenheid in de stad achterblijft bij de groei in de regio. De werkgelegenheid blijkt in Breda met name tussen 2002 en 2006 te zijn afgenomen, vooral als gevolg van fabriekssluitingen en -verplaatsingen in de voedingsindustrie. Sinds 2006 is er weer sprake van een toename van het aantal banen. Per saldo is de werkgelegenheidsgroei tussen 1998 en 2007 lager geweest dan gemiddeld in de G27. De regio is daarentegen wel meer gegroeid dan de omgeving van de rest van de G27. Dat kan te maken hebben met verplaatsingen en met nieuwe bedrijfslocaties buiten de gemeentegrenzen. De achterblijvende werkgelegenheidsgroei in de stad zelf hoeft overigens geen probleem te zijn omdat de groei in de regio bovengemiddeld is en de arbeidsmarkt natuurlijk niet ophoudt bij de gemeentegrenzen. Het aantal zelfstandigen en starters in de stad is bovengemiddeld.

4.2 Achtergronden van werkgelegenheidsgroei

In het onderstaande model worden de verschillen in werkgelegenheidsgroei tussen de Nederlandse steden verklaard uit de andere 'blokken' uit het ANALYSEMODEL VOOR DE STAD.

Die groeiverschillen blijken enerzijds afhankelijk te zijn van de verschillen in de groei (werken volgt wonen) en samenstelling (*human capital*) van de bevolking, en anderzijds van de mate van diversiteit van de sectorale werkgelegenheidsstructuur in de stad. Ook blijken de meest

geagglomereerde regio's in Nederland zodanig te kampen met agglomeratienadelen zoals files dat om die reden de groei daar minder is geweest dan verwacht zou mogen worden.

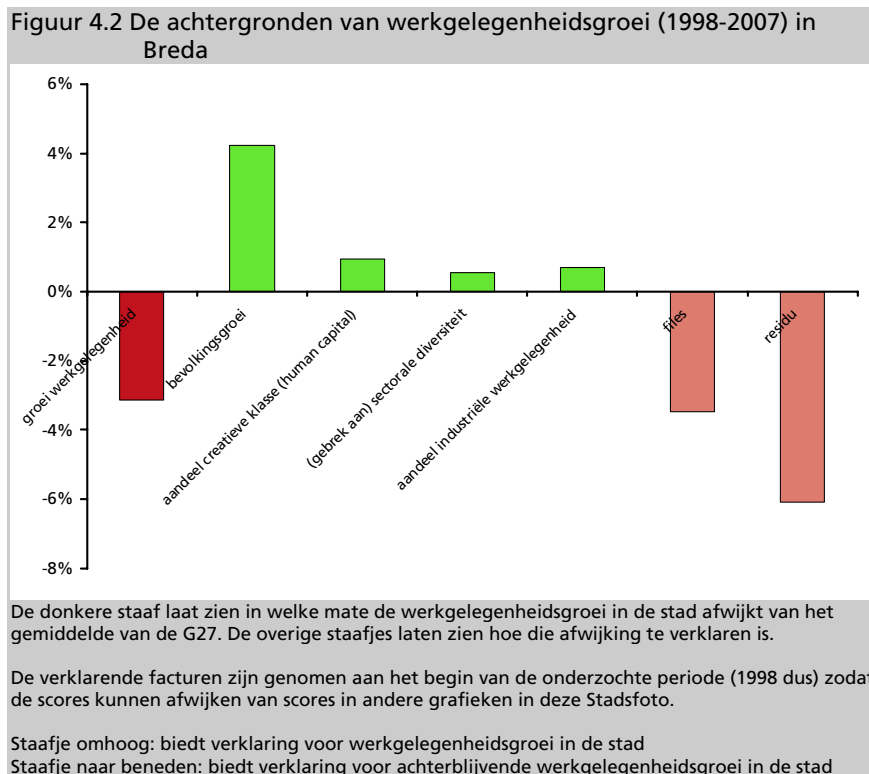
Tabel 4.1 Wat verklaart werkgelegenheidsgroei in de stad?

	Effect op werkgelegenheidsgroei
AGGLOMERATIE EN STEDELIJKHEID	
Effect van files op bereikbaarheid (agglomeratienadelen)	-
ECONOMIE	
Aandeel industriële werkgelegenheid	-
Sectorale diversiteit	+
BEVOLKING	
Aandeel creatieve klasse (<i>human capital</i>)	+
Bevolkingsgroei	+

De tabel is een gestileerde weergave van de uitkomsten uit de modellen waarmee de werkgelegenheidsgroei in de steden wordt verklaard. Een + betekent dat die factor positief samenhangt met werkgelegenheidsgroei (hoe hoger de waarde van die factor, hoe meer groei). Een - betekent dat die factor negatief samenhangt met groei.

Bron: G.A. Marlet, M. Bosker, C.M.C.M. van Woerkens, 2008: *De schaal van de stad. Stadsspecifieke kansen en problemen, en de schaal waarop ze spelen* (Stichting Atlas voor gemeenten, Utrecht).

De tabel toont de gemiddelde resultaten voor alle Nederlandse steden. De vraag is vervolgens natuurlijk hoe dat model uitwerkt voor de stad. Met andere woorden: wat zijn de verklaringen voor de afwijkende werkgelegenheidsgroei van de stad ten opzichte van de groei in andere steden? Het antwoord op die vraag staat in de onderstaande grafiek.

De percentuele groei van de werkgelegenheid blijkt in Breda de afgelopen tien jaar zoals gezegd lager te zijn geweest dan gemiddeld in de G27 (het linker staafje in de figuur). Een groot probleem hoeft dat zoals gezegd niet te zijn omdat de groei in de regio weer hoger is geweest dan gemiddeld in de omgeving van de steden uit de G27 (zie figuur 4.1). Desondanks wordt hier een poging gedaan de afwijkende groei in de stad te verklaren.

Op basis van de relatief grote bevolkingsgroei in Breda zou in de stad juist een hogere dan gemiddelde groei van de werkgelegenheid verwacht mogen worden. Als gevolg daarvan is er ook meer nieuwe detailhandel en andere verzorgende bedrijvigheid nodig wat normaal gesproken automatisch leidt tot meer werkgelegenheidsgroei in steden waar de bevolking groeit. Ook de samenstelling van de bevolking, in dit geval gemeten aan de hand van de omvang van de creatieve klasse in de stad, was in 1998 al gunstiger dan gemiddeld en biedt dus geen verklaring voor de achterblijvende groei in

Breda. Datzelfde geldt voor de diverse sectorale structuur en een lagere dan gemiddelde afhankelijkheid van de industrie.

Wel bieden de files een verklaring voor de achterblijvende werkgelegenheidsgroei in de stad. De files 's ochtends de stad in en 's avonds de stad uit zijn belangrijk voor de bereikbaarheid van de bedrijfslocaties in de stad. Die files zijn voor Breda een groter probleem dan gemiddeld in de G27, en vormen dus een belemmering voor het vestigingsklimaat in Breda.

Per saldo is de werkgelegenheidsgroei in Breda in de jaren 1998 tot en met 2007 echter nog steeds veel lager geweest dan op basis van de bevolkingsgroei en -samenstelling, de filedruk en de sectorale structuur mocht worden verwacht. Dat relatief grote negatieve residu moet te maken hebben met specifieke lokale omstandigheden die niet in het model konden worden meegenomen. Een van die factoren zou kunnen zijn dat de groei van de werkgelegenheid door gebrek aan ruimte of door ruimtelijk beleid niet binnen maar (net) buiten de gemeentegrenzen van Breda heeft plaatsgevonden (zie figuur 4.1).

---

5 Bevolkingssamenstelling

De samenstelling van de bevolking van een stad is de cruciale schakel in de STADSFOTO. Niet omdat inzicht in die samenstelling op zich al interessant is, maar omdat de samenstelling van de bevolking in een stad vaak een belangrijke verklaring biedt voor zowel het werkloosheidspercentage als de leefbaarheidssituatie. In dit deel van de STADSFOTO worden zoveel mogelijk facetten van de samenstelling van de bevolking in kaart gebracht, en wordt die samenstelling verklaard uit de woonomgeving en de economische omstandigheden van de stad en de regio.

5.1 Aard van de bevolkingssamenstelling

In figuur 5.1 wordt allereerst de samenstelling van de bevolking zo precies mogelijk in kaart gebracht ten opzichte van het gemiddelde van de G27. De getoonde indicatoren zijn niet zomaar gekozen, maar gebaseerd op de empirische modellen die aan deze STADSFOTO ten grondslag liggen. Het zijn de kenmerken van de bevolking die meetbaar samenhangen met enerzijds leefbaarheidsproblemen en werkloosheid in de stad, en anderzijds de economische groei.

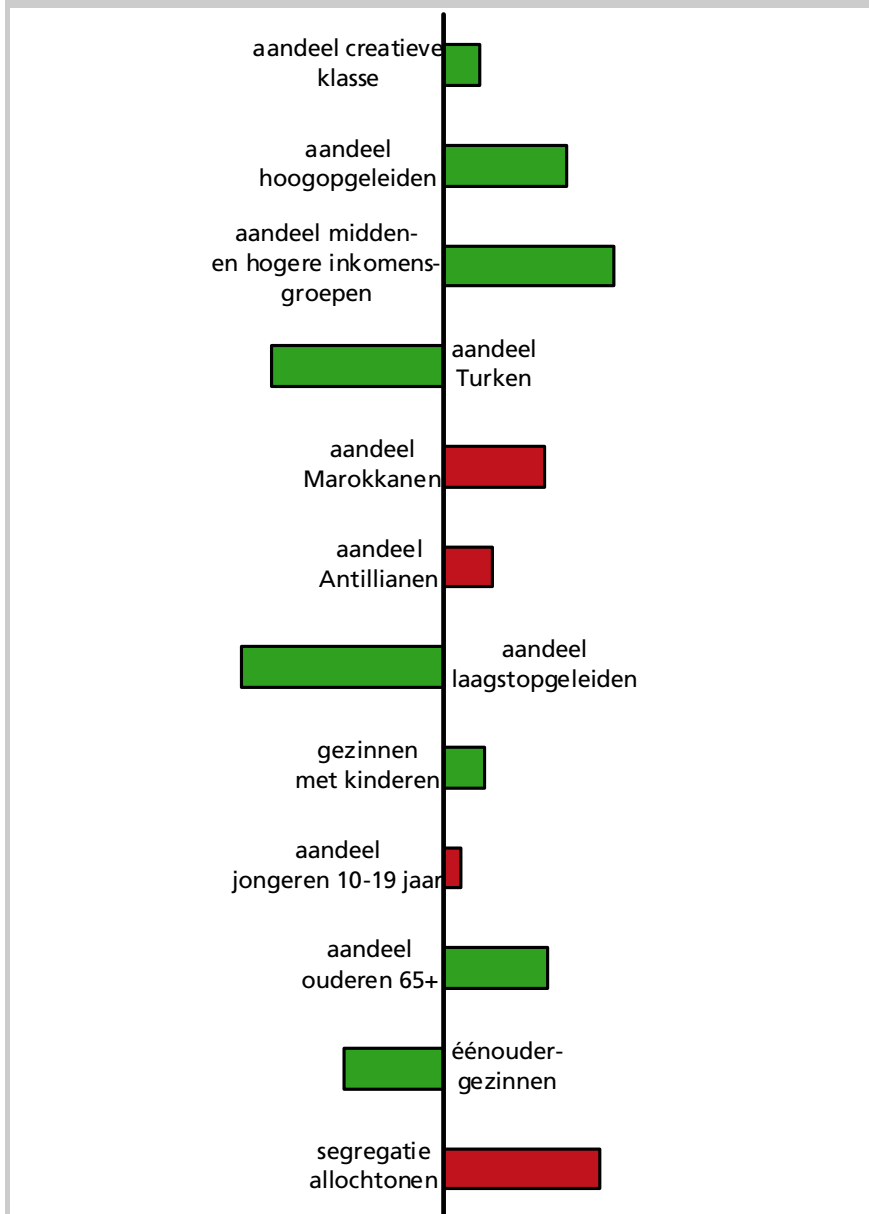
Voor die groei blijkt het aandeel hoogopgeleiden in de stad van belang te zijn. Als indicator voor de voorraad *human capital* in de stad is echter de omvang van de creatieve klasse een betere indicator dan het aandeel hoogopgeleiden.¹² Daarom zijn beide indicatoren opgenomen.

Voor het verklaren van leefbaarheidsproblemen bleken zowel de demografische (gezinnen met kinderen, jongeren en ouderen), sociaal-economische (hogere inkomensgroepen), als de etnische (Marokkanen en Antillianen) samenstelling van de bevolking van belang te zijn. Dat gold ook voor het verklaren van werkloosheid in de stad, waarvoor ook nog de huishoudensamenstelling (eenoudergezinnen) en het opleidingsniveau (*laagstopgeleiden*) een verklaring bieden.

---

¹² Zie ook: Marlet, G.A., Van Woerkens, C.M.C.M., 2007: *The Dutch Creative class and how it fosters urban employment growth*, in: *Urban Studies*, 44, 13, 1-21.

Figuur 5.1 De bevolkingsamenstelling van Breda, 2007

De figuur toont de afwijking van het gemiddelde van de G27. Hoe verder het staafje naar rechts wijst hoe hoger de score ten opzichte van de G27. Hoe verder het staafje naar links wijst, hoe lager. Met groen en rood is aangegeven of de score op basis van het ANALYSEMODEL VOOR DE STAD als relatief gunstig of ongunstig moet worden gekwalificeerd.

Bronnen: Atlas voor gemeenten (1, 7, 12), CBS (2 t/m 6, 8 t/m 11)

Uit de figuur blijkt dat de samenstelling van de bevolking in Breda over het algemeen ‘gunstig’ is.

Zowel de omvang van de creatieve klasse, het aandeel hoogopgeleiden, als het aandeel mensen uit de midden- en hogere inkomensgroepen is groter dan gemiddeld in de G27. Zeker voor een stad zonder universiteit zijn dat relatief gunstige scores. Die gunstige bevolkingssamenstelling is zoals gezegd belangrijk voor de economie van de stad. Datzelfde geldt voor het relatief lage aandeel *laagstopgeleiden* (maximaal voortgezet onderwijs afgerond) onder de bevolking.

Het aandeel Turken is in Breda relatief laag, maar het aandeel Antillianen en Marokkanen is in Breda weer relatief hoog, en bovendien is er sprake van een hoge mate van segregatie van die bevolkingsgroepen. Dat biedt zoals gezegd mogelijk een verklaring voor de leefbaarheid en de arbeidsparticipatie in de stad. Die leefbaarheidsproblemen en werkloosheid worden echter weer gedempt door het geringe aandeel éénoudergezinnen in de stad en het relatief grote aandeel gezinnen met kinderen. In Breda wonen – tot slot – relatief veel ouderen. Dat is gunstig voor de leefbaarheid, maar ongunstig voor de arbeidsparticipatie.

5.2 Achtergronden van de bevolkingssamenstelling

De samenstelling van de bevolking van de stad is vanzelfsprekend deels historisch bepaald. Daarnaast spelen geboorte en sterfte een rol. En tot slot bepaalt migratie een deel van de verandering van de samenstelling van de bevolking: welke mensen komen de stad in, welke verlaten de stad? Bij het verklaren van de verschillen in bevolkingssamenstelling tussen steden lag de nadruk op die migratie. De reden daarvoor is dat juist de migratie van mensen uit de midden- en hogere inkomensgroepen bepalend is voor de verschillen tussen steden, en bovendien gaat de beleidsmatige interesse vaak uit naar het aantrekken van mensen uit de midden- en hogere inkomengroepen.

Met meervoudige regressieanalyses is achterhaald welke factoren ervoor zorgen dat de ene stad wel en de andere niet in trek is bij hoger opgeleiden en mensen uit de midden- en hogere inkomengroepen. In het hoofdrapport (*De schaal van de stad*) wordt uitgebreid verslag gedaan van die analyses. In

onderstaande tabel zijn de uitkomsten uit die analyses gestileerd weergegeven.

Tabel 5.1 Wat bepaalt de aantrekkingskracht van een stad?	
	Aantrekkingskracht op hoger opgeleiden
ECONOMIE	
Bereikbaarheid van banen	+
WOONOMGEVING	
Woningen	
Aandeel vrijstaande woningen	+
Aandeel tweekappers	+
Aandeel tussenwoningen	-
Aandeel appartementen	-
Aandeel sociale huurwoningen	-
Voorzieningen	
Aantal winkels mode en luxe	+
Leegstaande winkels	-
Aanbod podiumkunsten (in de stad)	+
Aanbod podiumkunsten (in de regio)	+
Culinaire kwaliteit (in de stad)	+
Historische binnenstad (aandeel Rijksmonumenten)	+
Aanwezigheid universiteit	+
Natuur	
Nabijheid Noordzeekust	+
Nabijheid natuurgebieden	+
Aandeel oppervlakte water	+
Gentrification	
Aandeel kunstenaars (proxy)	+
OVERLAST EN ONVEILIGHEID	
Overlast	-
Vernielingen	-
Geweldsmisdrijven	-

De tabel is een gestileerde weergave van de uitkomsten uit de modellen waarmee de aantrekkingskracht van steden wordt verklaard. Een + betekent dat die factor positief van invloed is op die aantrekkingskracht. Een - betekent dat die factor daar negatief mee samenhangt.

Bron: G.A. Marlet, M. Bosker, C.M.C.M. van Woerkens, 2008: *De schaal van de stad. Stadsspecifieke kansen en problemen, en de schaal waarop ze spelen* (Stichting Atlas voor gemeenten, Utrecht)

De bereikbaarheid van banen bleek de belangrijkste verklarende variabele voor de aantrekkingskracht van een stad te zijn. Het gaat hierbij niet alleen om banen in de stad maar ook (en vooral) om de bereikbaarheid van banen vanuit de stad. De indicator die hiervoor is gebruikt, houdt rekening met alle

banen die op acceptabele afstand van de stad liggen, de werkelijke reistijden per OV en auto en het effect van files daarop.¹³

Ook het culturele en culinaire aanbod in de stad is van groot belang voor de aantrekkingskracht. Bij het culturele aanbod blijkt het vooral te gaan om het reguliere aanbod aan concerten en uitvoeringen in de podiumkunsten, en niet (meetbaar) om evenementen, festivals en musea. In sommige modellen blijkt overigens wel de aanwezigheid van een goed presterende profvoetbalclub (voetbalevenementen dus) van invloed te zijn op de aantrekkingskracht van een stad op bepaalde bevolkingsgroepen.¹⁴

Ook het aanbod aan winkels voor mode en luxe (*funshopping*) blijkt belangrijk te zijn voor de stad als woonstad. De rest van de in de modellen 'geprobeerde' winkelsoorten is niet significant van invloed op de aantrekkingskracht van een stad. Wel is er een negatief effect gemeten van leegstaande winkels op de aantrekkingskracht van een stad.

Tot slot biedt ook de aanwezigheid van een historische binnenstad, afgemeten aan het aantal Rijksmonumenten in de stad, een significante verklaring voor de aantrekkingskracht van de stad. Dat geldt volgens sommige modellen ook voor de aanwezigheid van historisch vaarwater (grachten).

Opvallend is dat – in tegenstelling tot wat veel internationale studies aantonen¹⁵ – de aanwezigheid van parken in de stad niet significant van invloed blijkt te zijn op de aantrekkingskracht. Het lijkt er dus op dat *parklife* voor stedelingen in Nederland niet zo belangrijk is als in de VS of het Verenigd Koninkrijk, en geen doorslaggevende reden is om wel in de ene en niet in de andere stad te willen wonen. Overigens zijn parken gemeten op basis van de bodemstatistieken zonder rekening te houden met kwalitatieve aspecten, hetgeen ook een verklaring kan zijn voor het ontbreken van een effect.

De nabijheid van natuur vanuit de stad blijkt er wel toe te doen. Hoezeer die indicatoren ook op elkaar lijken, de interpretatie is totaal verschillend. Natuur in de stad (parken) heeft te maken met de waarde die stedelingen

---

¹³ Zie voor een uitgebreide beschrijving van die indicator: G.A. Marlet, C.M.C.M. van Woerkens, 2005: *Atlas voor gemeenten 2005, thema bereikbaarheid* (Stichting Atlas voor gemeenten, Utrecht).

¹⁴ Zie: G.A. Marlet, 2008: *De aantrekkelijke stad (VERSCIJNT BINNENKORT)*.

¹⁵ Bijvoorbeeld: S. Orford, 1999: *Valuing location in an urban housing market* (Mimeo).

hechten aan een groene woonomgeving. De nabijheid van natuur duidt juist op het belang dat mensen hechten aan de mogelijkheid voor natuurrecreatie binnen acceptabele reistijd.¹⁶ Overigens 'doet' de aanwezigheid van water in de stad en de nabijheid van de Noordzeekust er wel toe bij het verklaren van de samenstelling van de bevolking.

Uit de directe woonomgeving blijken de indicatoren voor geweld, overlast en vernielingen een negatieve verklaring te bieden voor de aantrekkingskracht van de stad. De gebruikte overlastindicator is een samengestelde indicator waar zowel overlast van jongeren en omwonenden onderdeel van uitmaakt, als vervuilingsaspecten als bekladding en rommel op straat. Andere mogelijk belangrijke onderdelen van de kwaliteit van de woonomgeving, zoals de kwaliteit van de openbare buitenruimte, konden helaas niet landsdekkend gemeten worden, zodat die noodgedwongen in de modellen ontbreken.

Behalve de ligging van de stad, stedelijke voorzieningen en een veilige woonomgeving zijn ook de kenmerken van de woningvoorraad van invloed op de aantrekkingskracht van de stad. Het aandeel sociale huurwoningen is bijvoorbeeld negatief van invloed op de aantrekkingskracht op mensen uit de midden- en hoger inkomensgroepen, de omvang van de woningen positief.

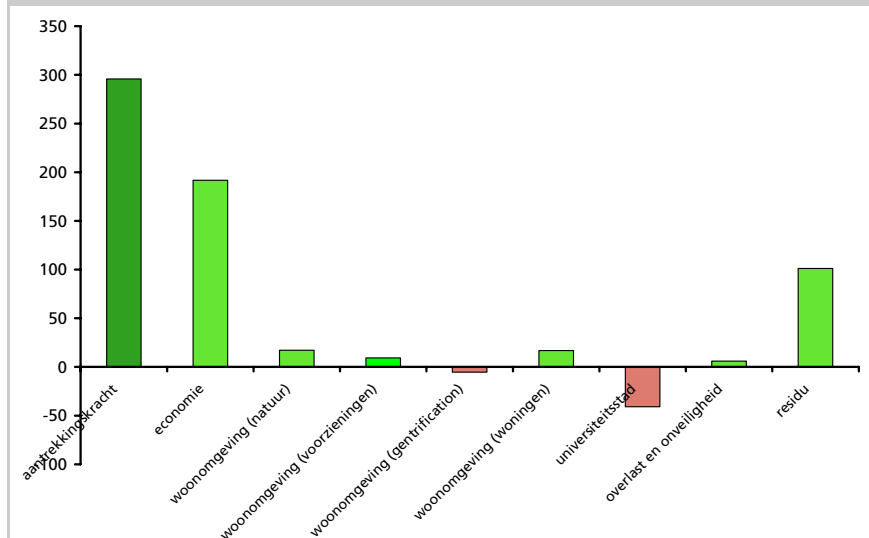
De in de tabel getoonde indicatoren zijn gemiddeld van invloed op de aantrekkingskracht van de Nederlandse steden. De vraag is natuurlijk welke van die factoren voor de stad zelf van belang zijn bij het verklaren van de aantrekkingskracht op mensen uit de midden- en hogere inkomensgroepen. In figuur 5.2 is dat weergegeven.

De figuur toont allereerst de samenstelling van de bevolking (in dit geval zijn hiervoor de gemiddelde huizenprijzen per vierkante meter als proxy genomen) als afwijking van het gemiddelde van de G27. Dat is de donkere staaf in de grafiek. Vervolgens laten de lichte staven zien hoe die afwijking is 'opgebouwd'. Ofwel: welke categorieën verklarende factoren zijn in welke mate verantwoordelijk voor de mate waarin de bevolkingssamenstelling afwijkt van het gemiddelde?

---

¹⁶ Bij de constructie van de ruimtelijke indicator 'nabijheid natuur' werd de reistijdwaardering voor recreatieve functies gebruikt (bron: RIVM).

Figuur 5.2 Wat verklaart de aantrekkingskracht van Breda? (2007)

De donkere staaf laat zien in welke mate de aantrekkingskracht van de stad (index) afwijkt van het gemiddelde van de G27. De overige staafjes laten zien hoe die afwijking te verklaren is.

Staaftje omhoog: biedt positieve verklaring voor de aantrekkingskracht van de stad
 Staaftje naar beneden: biedt negatieve verklaring voor de aantrekkingskracht van de stad

De aantrekkingskracht van Breda op hoogopgeleiden en mensen uit de midden- en hogere inkomensgroepen is groter dan gemiddeld in de G27 (de linkerstaaf in de grafiek). Dat komt vooral door de kansen op de arbeidsmarkt die Breda zijn (potentiële) inwoners biedt: in en vanuit Breda zijn relatief veel banen binnen acceptabele tijd te bereiken.

De nabijheid van natuur, het voorzieningenniveau in de stad (vooral het winkelaanbod, zie figuur 6.1), de kwaliteit van de woningvoorraad met weinig hoogbouw en sociale huur, én de historische binnenstad doen daar nog een schepje bovenop.

De afwezigheid van een universiteit zorgt er voor dat de aantrekkingskracht weer wat lager is dan die zou kunnen zijn. Steden met een universiteit trekken vanzelfsprekend studenten aan die na hun studie in de stad blijven wonen. Breda heeft dat voordeel (met uitzondering van HBO-studenten) niet.

De mate van overlast en onveiligheid in Breda zorgt gek genoeg voor een licht positieve bijdrage aan de aantrekkingskracht van de stad, terwijl uit hoofdstuk 2 bleek dat Breda over het algemeen ongunstig scoort op die indicatoren. Dat komt omdat Breda op de indicatoren die significant van invloed zijn op de aantrekkingskracht op mensen van buiten de stad – geweld, vernielingen en overlast – minder ongunstig scoort dan op de indicatoren die een belangrijk gewicht hebben in de waardering van de kwaliteit van de woonomgeving door de bestaande bevolking, zoals bekladding, rommel op straat en burengerucht. Bovendien bleek het zoals gezegd met de gemiddelden voor Breda nog wel mee te vallen, en concentreren de problemen zich vooral hardnekkig in enkele delen van de stad.¹⁷

Per saldo blijft er voor Breda een positief residu over. De aantrekkingskracht van Breda is dus groter dan op basis van de indicatoren in het model kon worden voorspeld. Dat heeft te maken met specifieke kwaliteiten van Breda die niet in de modellen zijn meegenomen, bijvoorbeeld niet-kwantificeerbare factoren zoals het imago van de stad. Aanvullend kwalitatief onderzoek zou dit moeten uitwijzen.

---

¹⁷ Zie: G.A. Marlet, C.M.C.M. van Woerkens, 2008: *Leefbaarheid in Breda* (Atlas voor gemeenten, Utrecht).

---

6 Woonomgeving

In het ANALYSEMODEL VOOR DE STAD dat aan deze STADSFOTO ten grondslag ligt, werd de kwaliteit van de woonomgeving in de stad, ofwel: het woonklimaat, exogeen verondersteld. Dat wil zeggen dat die woonomgeving wel van belang is voor het verklaren van andere kenmerken van de stad, vooral voor de samenstelling van de bevolking, maar dat de kwaliteit van de woonomgeving zelf niet verklaard werd uit andere factoren.

Die keuze was een pragmatische en is voor een deel arbitrair. De verwachting is immers dat de historisch gegroeide samenstelling van de bevolking in een stad ook weer van invloed is op de woonomgeving. In steden met meer hoogopgeleiden en mensen uit de midden- en hogere inkomensgroepen zal meer vraag zijn naar bepaalde winkels, horeca en culturele voorzieningen die zich om die reden dan ook talrijker in dergelijke steden zullen bevinden. Dergelijke voorzieningen, en zeker ook de kwaliteit van de woningvoorraad in de steden, zijn in Nederland echter zeker ook afhankelijk van beleid. De vestiging van horeca en winkels is aan zoveel regels en bestemmingsplannen gebonden dat van het volgen van de vraag niet volledig sprake kan zijn. En cultuur en woningbouw zijn in Nederland zelfs in grote mate afhankelijk van overheidsbeleid.

In die zin is de keuze om de woonomgeving exogeen te veronderstellen een logische. Die keuze maakt het thema woonomgeving echter niet minder belangrijk. Juist het feit dat deze factor veel meer dan andere factoren in het model – zoals de mate van agglomeratie en de economie die niet of nauwelijks ‘maakbaar’ zijn – met beleid te beïnvloeden is, maakt hem uitermate relevant. Zeker als daarbij wordt bedacht dat het woonklimaat een belangrijke verklarende kracht heeft voor de samenstelling van de bevolking in de stad, en dus indirect (en ook direct, zie het ANALYSEMODEL VOOR DE STAD) een belangrijk antwoord geeft op de vraag waarom de ene stad meer dan de andere stad te maken heeft met werkloosheid en problemen op het gebied van overlast en onveiligheid.

Daarom wordt in dit hoofdstuk tot slot de kwaliteit van de woonomgeving in de stad beschreven. Dat gebeurt aan de hand van de indicatoren in figuur 6.1. Voor de selectie van de indicatoren is zoveel mogelijk aangesloten bij de factoren die de bevolkingssamenstelling in een stad significant bleken te verklaren (zie het vorige hoofdstuk).

Dat betekent allereerst dat kenmerken van de woningvoorraad zijn opgenomen zoals de gemiddelde oppervlakte van de woningen, het aandeel vooroorlogse woningen, het aandeel sociale huurwoningen en het percentage hoogbouw. Al die factoren bleken significant van invloed te zijn op de aantrekkingskracht van de stad op hoger opgeleiden en mensen uit de midden- en hogere inkomensgroepen.¹⁸

Vervolgens is een aantal stedelijke voorzieningen dat meetbaar van invloed is op de aantrekkingskracht van de stad opgenomen: het aanbod winkels voor *funshopping* (mode en luxe), het aanbod podiumkunsten, de culinaire kwaliteit van de horeca in de stad en de voetbalindex (een maat voor de kwaliteit van voetbal evenementen in de stad op basis van de aanwezigheid en prestaties van profvoetbalclubs).

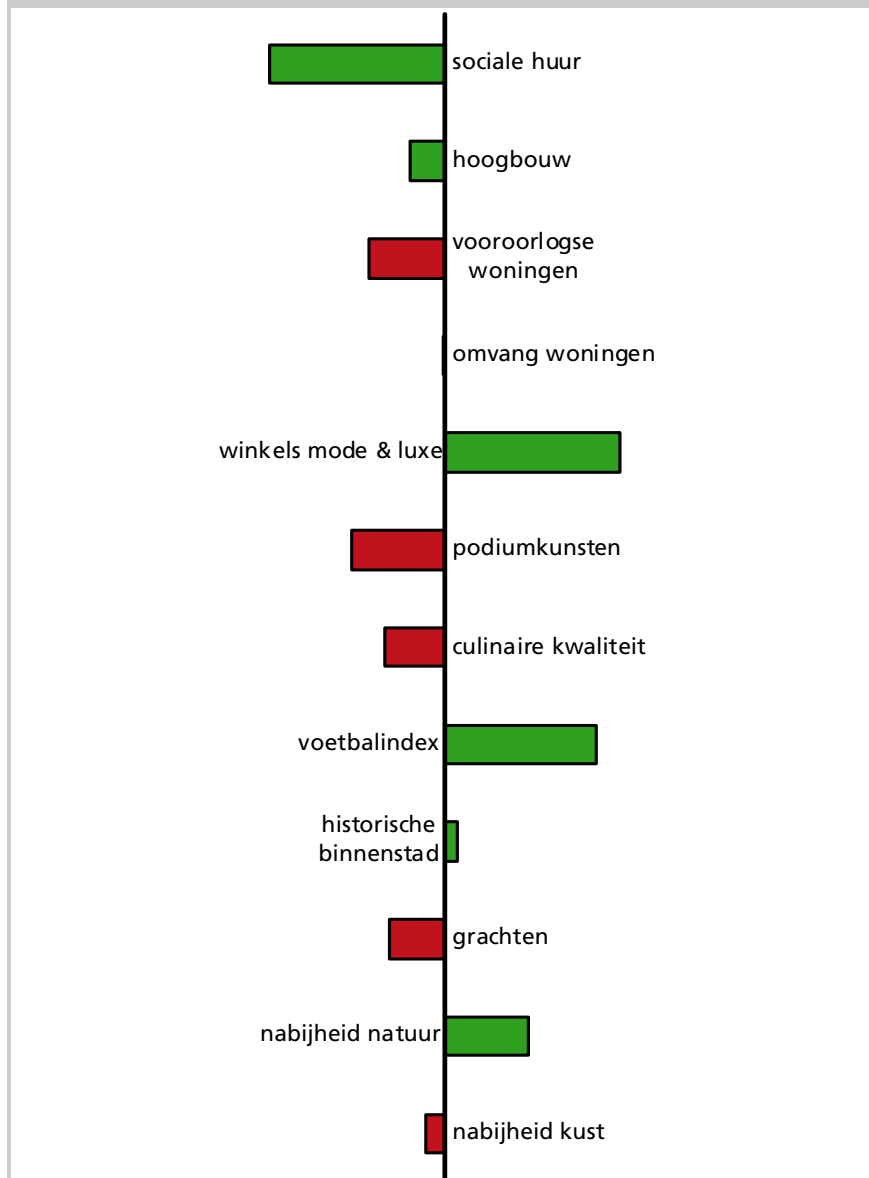
En tot slot zijn indicatoren opgenomen voor de esthetische kwaliteiten van de stad en haar omgeving. Voor de stad dient het aantal Rijksmonumenten als indicatie voor de aanwezigheid van een historische binnenstad en andere interessante historische gebouwen en architectuur. Bovendien is de lengte van historische vaarwegen opgenomen als indicatie voor de aanwezigheid van grachten in de stad. De kwaliteit van de omgeving van de stad is gemeten aan de hand van de nabijheid van natuurgebieden en de Noordzeekust.

Al die indicatoren voor de kwaliteit van de woonomgeving in de stad zijn in onderstaande figuur getoond als afwijking van het gemiddelde van de G27. Hoe verder het balkje in de figuur naar rechts wijst, hoe gunstiger de stad op die indicator scoort, hoe verder het balkje naar links wijst hoe ongunstiger de situatie in de stad op dat punt is.

---

¹⁸ De selectie van indicatoren in dit hoofdstuk kan enigszins afwijken van de indicatoren die in de tabel in het vorige hoofdstuk werden gepresenteerd. De reden daarvoor is dat niet alleen rekening is gehouden met de modellen die daar zijn gepresenteerd maar ook met modellen die kijken naar de aantrekkingskracht van de stad op andere bevolkingsgroepen. Die modellen worden binnenkort gepubliceerd in: G.A. Marlet, 2008: *De aantrekkelijke stad* (verschijnt binnenkort).

Figuur 6.1 Het woonklimaat van Breda, 2007

De figuur toont de afwijking van het gemiddelde van de G27. Hoe verder het staafje naar rechts wijst hoe hoger de score ten opzichte van de G27. Hoe verder het staafje naar links wijst, hoe lager. Met groen en rood is aangegeven of de score op basis van het ANALYSEMODEL VOOR DE STAD als relatief gunstig of ongunstig moet worden gekwalificeerd.

Bronnen: ABF Vastgoedmonitor (1, 2, 3, 5), NVM (4), Atlas voor gemeenten (6, 7, 10,11), Rijksdienst voor de monumentenzorg (8), Ministerie van BZK (9)

Op de indicatoren voor de kwaliteit van het woonklimaat blijkt Breda over het algemeen gunstig te scoren. Dat is zoals gezegd een van de verklaringen voor de 'gunstige' bevolkingssamenstelling in de stad. Breda heeft relatief weinig sociale huurwoningen en relatief weinig hoogbouw. Het aandeel vooroorlogse woningen is benedengemiddeld, maar er is wel een grotere dan gemiddelde historische binnenstad. Breda voorziet op die manier in de behoefte onder veel woonconsumenten aan authenticiteit en historiciteit in het uitgaanscentrum van de stad.

Voor wat betreft het voorzieningenniveau is de situatie in Breda minder uitgesproken positief. Het culinaire en het culturele aanbod zijn benedengemiddeld, maar het aanbod kwalitatieve winkels is weer veel groter dan gemiddeld in de G27. Op de nabijheid van natuurgebieden scoort Breda boven het gemiddelde, maar op de nabijheid van de Noordzeekust vanzelfsprekend benedengemiddeld. Positief is weer dat Breda een stabiele eredivisieclub heeft, en zijn inwoners tweewekelijkse voetbal evenementen kan bieden. In het model dat aan de in deze STADSFOTO gepresenteerde aantrekkingskracht ten grondslag ligt, bleek die 'voetbalindex' nog geen significante verklaring te bieden voor de bevolkingssamenstelling van een stad. In latere versies van dat model is dat echter wel het geval.¹⁹

Het goede nieuws is dat Breda op veel factoren die de aantrekkingskracht van een stad bepalen en die niet met beleid te beïnvloeden zijn, zoals de historische kwaliteiten en de natuurlijke ligging, gunstig scoort. Met beleid dat erop is gericht om het voorzieningenniveau in de stad verder te verbeteren kan de stad naar verwachting nog flink aan aantrekkingskracht winnen en haar potenties als woonstad voor hoogopgeleiden en mensen uit de midden- en hogere inkomensgroepen verder benutten.

---

¹⁹ G.A. Marlet, 2008: *De aantrekkelijke stad* (verschijnt binnenkort).